

ІСУС ХРИСТОС (від давньоєвр. — спаситель і помазаник) — засновник *християнства*. Інші назви — Ісус із Галілеї, Ісус із Назарета, Спаситель, Спас, Месія, Син Божий, Отрок Божий, Син Людський, Агнець, Господь, Син Давидів. Більшість християнських Церков, окрім монофізитів, вшановують І. Х. як Боголюдину. У Новому Заповіті (зокрема в Євангелії від Матвія) говориться, що Марія, дружина теслі Йосипа, зачала від Духа Святого і, залишившись непорочною, народила Ісуса у м-ку Віфлеєм (нині Палестинський автономний округ, Ізраїль). Щоб зберегти дитя від переслідувань царя Ірода, сім'я, за порадою архангела Гавриїла, втекла до Єгипту. Повернувшись пізніше в Галілею, Ісус був хрещений [Іваном Хрестителем](#) і розпочав активну пропаганду свого вчення. Допомогали йому в цьому 12 учнів, названих [апостолами](#). І. Х. проповідував любов до ближнього, віру в Бога та його Царство Земне, зцілював хворих, творив чудеса. Зраджений своїм учнем Іудою, І. Х. був засуджений синадріоном (юдейським судом) до смерті — у п'ятницю розп'ятий на хресті. Після суботи він воскрес (див. [Воскресіння](#)).

Християни вірять у 2-е пришествя І. Х., проте по-різному уявляють самого Спасителя. Так, євдеохристияни вважають його сином Йосипа, монофізити не визнають людську природу І. Х. Уява про І. Х. в християнській свідомості змінювалася протягом 1–3 ст. Якщо в Одкровенні св. Івана Богослова І. Х. — небесна істота, то вже в [Євангеліях](#) описано його земне життя. Окрім богослов., існують інші версії щодо природи І. Х. Посилаючись на суперечливість опису життя в Новому Заповіті, його подібність із дохристиянськими міфічними сюжетами, відсутність згадок відомих діячів 1 ст. про І. Х., низка дослідників вважають його міфічною особою. Однак багато вчених визнають історичну основу образу, стверджуючи, ніби відома для свого часу «праведна людина», «вождь бунту», проповідник поступово була наділена шанувальниками рисами Спасителя та надприродними здібностями. Додаткові аргументи для історичної школи дали кумранські рукописи, за якими, згідно з ученням есенів, страчений первосвященником «наставник праведності» громади воскресне і судитиме всі народи. Цельс і Талмуд подають версію, яка не збігається з офіційною: І. Х. нібито був незаконним сином прятлі Марії та римського солдата Пантери.

Перші спроби відтворити біографію І. Х. припали на епоху Просвітництва (зокрема, нім. філософ Г.-С. Раймар заявляв про одержимість І. Х. месіанською ілюзією). Нім. протестантський філософ Л.-Ф. Штраусс у праці «Das

Leben Jesu kritisch bearbeitet» («Життя Ісуса, критично розглянуте», у 2-х т., 1835–36) заперечував джерельну цінність Євангелій, назвавши їх історичним міфом, та представив версію міфологізації життя І. Х. 1863 франц. філософ та історик релігії Е. Ренан видав працю у вигляді роману «*Vie de Jésus*» («Життя Ісуса»), докладно виклавши євангельський сюжет з гіпотетичними поясненнями подій і описавши, як християнство поширилося в Середній Азії. З точки зору космічної концепції, І. Х. — прибулець з інших світів, якого земляни наділили надприродними здібностями; про це свідчить нібито відсутність опису дитячих та юнацьких років його життя в ранніх Євангеліях, висловлювання І. Х., зокрема в Євангелії від Івана, про достовірність існування на небі його «батька небесного», зображення на деяких [іконах](#) об'єктів, що нагадують своєю формою ракету, й розташування в них І. Х. тощо. Багато інших космічних елементів містять [Апокаліпсис](#) та Євангеліє від Івана.

Перші розписи у римських катакомбах і на саркофагах представляли І. Х. в реалістичних та символістських образах, лише від 7 ст., на Трулльському соборі (691–692), постановили зображати І. Х. в людській подобі. Відтоді переважати став образ із правильними рисами обличчя, довгим темним волоссям та бородою, з німбом довкола голови. Основний варіант ікон — «Христос Панкратор» («Вседержитель»), який у лівій руці тримає сувій чи Євангеліє, правою зазвичай благословляє (напр., мозаїка Софійського та фреска Володимирського соборів у Києві). У західній (від 12 ст.) та післявізантійській [іконографії](#) існують варіанти, де голова І. Х. покрита терновим вінком. Деякий час І. Х. представляли в образі священика з коротким волоссям (мозаїка Софійського собору в Києві «Спас Ієрей»), на межі 12–13 ст. його замінило зображення І. Х. як архієрея, пізніше — імператора на престолі, а також архангела. Образ І. Х. втілено у багатьох творах літератури, образотворчого, музичного, театального та кіномистецтва.

Рекомендована література

1. Лужницький Г. Христос як герой у візантійських і східнослов'янських літургійних містеріях // Лужницький Г. Український театр: Наук. пр., ст., рец. У 2 т. Т. 1. Л., 2004;
2. Боднар О.-Л. Таїна втілення: Образ Ісуса Христа в сакрал. мистецтві. Уж., 2011.

[А. М. Колодний](#)

Бібліографічний опис:

Ісус Христос / А. М. Колодний // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-12851>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).